

Nr 38

Utlåtande i anledning av motioner om åtgärder mot missbruk av fenyl-metyl-ke-ton.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 416 av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* samt II: 592 av fru *Sundberg m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att lämplig myndighet får i uppdrag dels att undersöka omfattningen och verkan av bruket av fenyl-metyl keton och liknande medel, dels att vidtaga sådana åtgärder att missbruk förhindras».

I motionerna begagnas »fenylaceton» och »fenyl-metyl-ke-ton» som synonyma beteckningar. Motsvarigheten till *fenylaceton* är emellertid »*bensyl-metyl-ke-ton*» medan den vanliga benämningen på »*fenyl-metyl-ke-ton*» är *acetofenon*.

Över motionerna har utskottet i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från socialstyrelsen och rikspolisstyrelsen.

Gällande bestämmelser

Beträffande var och en av ämnesgrupperna läkemedel, hälsofarliga varor (gifter och vådliga ämnen), bekämpningsmedel och narkotika gäller en motsvarande förordning, som upptar regler om tillverkning, införsel och handel m. m. avseende ifrågavarande preparat. Om gifter och andra hälsofarliga ämnen ges sålunda bestämmelser i *giftförordningen* (1962: 702) medan liknande bestämmelser beträffande narkotika upptas i *narkotikaförordningen* (1962: 704). Enligt giftförordningen åligger det giftnämnden att låta upprätta och kungöra förteckningar över gifter och vådliga ämnen. Motsvarande skyldighet beträffande narkotika åvilar socialstyrelsen.

Acetofenon (fenyl-metyl-ke-ton) är f. n. inte underkastat några restriktioner i fråga om tillverkning, försäljning e. dyl. Ämnet finns ej upptaget på giftnämndens förteckningar. Beträffande fenylaceton (bensyl-metyl-ke-ton) har däremot av Kungl. Maj:t utfärdats kungörelse (1969: 17) den 14 februari 1969 om tillverkning, införsel och överlåtelse m. m. av ämnet i fråga. Enligt kungörelsen skall giftförordningen och vissa bestämmelser i giftkungörelsen (1963: 441) äga motsvarande tillämpning beträffande fenylaceton (jämför 2LU 1969: 7).

Giftförordningens bestämmelser innebär i huvudsak följande. Yrkesmässigt tillverkning av gift får bedrivas endast av den som är behörig att tillverka läkemedel i allmänhet och av den som har tillstånd att tillverka giftet (9 §). Gift får införas till riket i regel endast av den som har särskilt tillstånd därtill eller den som är behörig att yrkesmässigt tillverka eller bedriva handel med giftet (12 §). Handel med gift får bedrivas endast av

behörig tillverkare, apotekare eller den som har särskilt tillstånd (14 §). Överlåtelse av gift får ske endast till en begränsad krets av personer (15 §). Den som olovligen tillverkar, saluhåller eller överlåter gift dömes till dagsböter eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst ett år (27 §).

Motionerna

I motionerna framhålls inledningsvis att samhället har ansvar för att tillgången till narkotikapreparat och andra medel med berusningseffekt försvåras i så hög grad som möjligt. Uppfinningsrikedomen anges vara stor när det gäller att finna nya preparat med berusningseffekt. Härefter uttalas, att det »bland ungdomen spritts kunskap om att fenyl-metyl-ke-ton (fenyl-aceton) i stark koncentration ger narkotikaeffekt». De undersökningar, som gjorts av fenyl-metyl-ke-ton är enligt motionerna ofullständiga, men gjorda försök visar, att preparatet har narkotisk effekt. I tillräckligt stark koncentration har mycket starka sådana effekter visat sig vid försök med råttor och möss. Den ökade användningen av fenyl-metyl-ke-ton som berusningsmedel utgör enligt motionärerna en hälsofara.

Remissyttrandena

Socialstyrelsen framhåller inledningsvis den ovan i ingressen angivna distinktionen mellan fenylacetone och acetofenon och påpekar, att fenyl-aceton genom kungörelsen (1969: 17) redan är föremål för en kontroll, som torde vara tillräckligt effektiv mot obehörig åtkomst och missbruk. Styrelsen uttalar att uppgifterna ur tillgänglig litteratur om acetofenon är mycket knapphändiga och fortsätter:

Det har tidigare, för mer än 50 år sedan, använts som sömnmedel, dock aldrig i Sverige. Vanligen distribuerades det i kapslar med acetofenon löst i fet olja eller i emulsion. Numera används det som tillsats till parfym (pomeransblomdoft) och som utgångsmaterial i vissa organiska synteser. I den senare egenskapen kan det förekomma vid laboratoriemässiga skolförsök i den högre undervisningen.

Acetofenon är icke upptaget på giftnämndens förteckningar över gifter och vådliga ämnen och frågan om dess klassificering som hälsofarligt ämne har inte varit föremål för övervägande i nämnden. Ett värde på ämnets toxicitet på råttor har redovisats men är ej av sådan art, att det skulle kunna föranleda en giftförklaring.

Användningen av acetofenon i vårt land synes vara mycket begränsad. Det finns ej i lager på apotek, hos läkemedelsgrossister (droghandeln) eller i färghandeln. Import och försäljning försiggår vid ett fåtal företag, som specialiserat sig på analyskemikalier. Ett par av dessa har vid förfrågan uppgivit, att försäljning av acetofenon ej är vanlig och kvantitativt obetydlig. Någon ökning under senare tid har ej märkts. Leveranser av sådana varor sker som regel endast till kända kunder.

Vissa uttalanden i motionerna tyder enligt styrelsen på att medlet sniffas.

Häremot framhåller styrelsen — med påpekande att det ej behöver vara helt avgörande — att alla kända medel som används på sådant sätt i vårt land är lättflyktiga vätskor med låg kokpunkt (mellan 35° och 90°) medan acetofenon, som också är flytande, har en kokpunkt på 202°. Uppgiften att det bland ungdom är känt, att acetofenon i stark koncentration har narkotisk effekt betecknar styrelsen som förbryllande. Styrelsen uttalar att acetofenon kemiskt sett är ett rent ämne och förekommer i handeln endast som sådant. Ämnet kan ej lösas i vatten men däremot i t. ex. eter eller kloroform, varvid man får ett sniffningsmedel, där inblandningen av acetofenon möjligen kan ge en potentierad ruseffekt.

Styrelsen betecknar det som förvånande att styrelsen inte förrän nu skulle fått kännedom om ett missbruk, som hunnit få en sådan spridning att det enligt motionärernas uppfattning hunnit bli ett problem. Styrelsen anför fortsättningsvis:

För att undersöka om missbruket av acetofenon blivit uppmärksammat, har socialstyrelsen under hand gjort en förfrågan hos narkotikapolisen i Stockholm, skolöverstyrelsen och tre ungdomsvårdsskolor samt hos ett par läkare som har att göra med missbruk (även sniffning) bland ungdom. Missbruk av acetofenon var helt okänt. Styrelsen har även fått taga del av en utav barnavårdsnämndens avdelning vid stockholmspolisen nyligen slutförd undersökning över de medel som missbrukats av ungdomar som omhändertagits av polisen. Acetofenon förekommer ej i detta material.

Resultatet av styrelsens rundfråga tillåter endast den slutsatsen, att motionerna baserats på helt annat informationsmaterial. Innan frågan om eventuella åtgärder mot ett missbruk kan övervägas, måste den verkliga situationen klarläggas, vilket givetvis förutsätter att icke någon tveksamhet råder om det missbrukade medlets identitet. Socialstyrelsen är beredd att medverka till en utredning av dessa frågor.

Rikspolisstyrelsen, som också påtalar skillnaden mellan fenylacetone och acetofenon, uppger att inget av dessa ämnen inom polisen är känt som missbruksmedel. Styrelsen anser det därför ur polisiär synpunkt inte f. n. vara motiverat att genomföra den av motionärerna föreslagna undersökningen.

Utskottet

Enligt kungörelse den 14 februari 1969 gäller för ämnet bensyl-metylketon (=fenylacetone) de bestämmelser om gift som föreskrivs i giftförordningen. Därav följer att bensyl-metylketon, som kan användas för framställning av centralstimulerande medel, har underkastats stränga kontrollföreskrifter beträffande bl. a. tillverkning, användning, införsel och handel.

I förevarande motioner hävdas att även ämnet fenyl-metylketon (=acetofenon) i stark koncentration kan ge narkotisk effekt. Motionärerna hemställer att lämplig myndighet får i uppdrag att undersöka omfattningen och verkan av bruket av fenyl-metylketon och liknande medel och vidta sådana åtgärder att missbruk förhindras.

Rikspolisstyrelsen och socialstyrelsen har yttrat sig över motionerna. Rikspolisstyrelsen har uppgivit att fenyl-metyl-ke-ton inte är känt inom polisen som missbrukmedel och att den av motionärerna föreslagna undersökningen därför inte kan anses motiverad ur polisiär synpunkt. Av socialstyrelsens yttrande framgår att fenyl-metyl-ke-ton har en mycket begränsad användning i Sverige. Det saluförs av ett fåtal företag, som specialiserat sig på analyskemikalier, och det finns ej i lager på apotek, hos läkemedelsgrossister eller i färghandeln. Enligt uppgifter från säljarföretagen är försäljningen av fenyl-metyl-ke-ton kvantitativt obetydlig och någon ökning har inte märkts under senare tid. Vid en underhandsförfrågan som socialstyrelsen gjort hos narkotikapolisen i Stockholm, skolöverstyrelsen och hos några läkare har framkommit att missbruk av medlet var helt okänt. Styrelsen uttalar avslutningsvis att motionerna torde grundas på annat informationsmaterial än som varit tillgängligt för styrelsen och att eventuella åtgärder mot ett missbruk bör övervägas först sedan den verkliga situationen klarlagts.

Med hänsyn till vad remissinstanserna anfört föreligger enligt utskottets mening inte för närvarande tillräckliga skäl att föranstalta om den av motionärerna föreslagna undersökningen av fenyl-metyl-ke-ton. Utskottet avstyrker således motionerna. I anledning av motionerna vill utskottet dock erinra om sitt uttalande förra året i anledning av motionsyrkanden om kontroll av ämnen som kan användas för framställning av centralstimulerande medel, att Kungl. Maj:t bör vara beredd att snabbt vidta åtgärder för utvidgning av kontrollen, därest utvecklingen ger vid handen att det är påkallat med hänsyn till andra ämnen än bensyl-metyl-ke-ton.

Utskottet hemställer,

att motionerna I: 416 och II: 592 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 maj 1970

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand (s), fru Hamrin-Thorell (fp), herrar Dahlberg (s), Österdahl (fp), Kaijser (m), Ivar Andersson (s)*, fru Grethe Lundblad (s) och fröken Pehrsson (cp);

från andra kammaren: fröken Sandell (s), fröken Wetterström (m), herrar Fredriksson (s), Nilsson i Kalmar (s), fru Nilsson (cp), herr Aldén (s), fru Fraenkel (fp) och fru Håvik (s)*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.